

2. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI

2.1. İKİ SAVAŞ ARASI DÖNEMDE OLUŞAN ULUSLARARASI SİYASİ, EKONOMİK VE ASKERİ DENGE İLE II. DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ

- I. Dünya Savaşı'ndan galip çıkan İtilaf Devletleri, Paris Barış Konferansı ile kendi düzenlerini kurma gayretine giriştiler.
- Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Polonya, Çekoslovakya ve Belçika arasında 1 Aralık 1925'te Locarno Antlaşması imzalandı.
- Antlaşma ile Almanya'nın batı sınırları ve Ren bölgesinin silahtan arındırılması güvence altına alındı. Locarno Antlaşması'nın uluslararası politika açısından kısa ve uzun vadeli sonuçları oldu. Kısa vadeli sonucu Almanya ve Fransa arasındaki ilişkilerin normalleşmesi, Almanya'nın yeniden Avrupa'nın büyük devletleri arasına girmesi ve 1926'da Cemiyet-i Akvama üye olması; uzun vadeli sonucu ise savaş sonrası düzenin üzerine inşa edildiği Versailles Antlaşması'nın başka antlaşmalarla teyit edilmedikçe bağlayıcı olmadığı anlaşılmasıydı
- Almanya'nın yeniden Avrupa'nın büyük devletleri arasına girdi.
- 1926'da Almanya Cemiyet-i Akvama üye olunca Versailles Antlaşması'nın başka antlaşmalarla teyit edilmedikçe bağlayıcı olmadığı anlaşıldı.
- 1928'de dokuz devlet arasında (ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Çekoslovakya, Polonya ve Belçika) Briand-Kellogg Paktı imzalandı. Devletler "uluslararası ilişkilerde savaşı ulusal politikalarına alet etmeyeceklerini, anlaşmazlıkların çözümü için savaş yoluna gitmeyeceklerini, uyuşmazlıklarını barışçı yollarla çözeceklerini" kabul ettiler.
- 1929 Dünya Ekonomik Buhranı dünya devletlerinin başta ekonomi olmak üzere siyasi ve sosyal yapısını etkiledi.
- İngiltere merkezli kurulmaya çalışılan dünya düzenine karşı tepkileri besleyecek olan ideolojiler ve siyasi akımlar ortaya çıktı.

II. Dünya Savaşı Öncesi Devletler ve Politikaları

- I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı karmaşık ve adaletten uzak koşullar, daha küresel bir seyir izleyen II. Dünya Savaşı'na sebep oldu. Devletlerin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve sosyal durumlar da bu savaşın nedenleri arasındaydı.

Almanya ve Hayat Sahası Stratejisi

- Almanya'nın ham madde ihtiyacını karşılamak için sömürgecilik yarışına girmesi gerekiyordu.
- 1933'te iktidara gelen Nazi Partisi ve Adolf Hitler Versay Antlaşması'nın olumsuz etkilerini kırmak için savaş ekonomisine yatırım yaptı.
- Almanya, Lebensraum [Libensraum (Hayat Sahası)] politikasına yöneldi.
- Nazi Partisi lideri Hitler tarafından ortaya atılan bu strateji Almanya'nın üzerinde bulunduğu toprakların Almanlara yeterli gelmeyeceğine ilişkin bir düşünce temeline dayanmaktaydı.
- Amaç, ülke topraklarına yeni yerler katmaktı.
- Almanya'nın bu amaç için yaptıkları çalışmalar oldu.
 - Kara, deniz ve hava kuvvetlerini güçlendirmeye başladı.
 - Mecburi askerlik uygulamasını başlattı ve asker sayısını artırdı.
 - Berlin-Roma-Tokyo Mihveri'ne katıldı.

- 1938'de Avusturya ile birleşti.
 - Çekoslovakya ve Polonya'yı bünyesine kattı.
- Bu yayılma dünyayı içine alacak küresel bir savaşın önemli sebeplerinden biri oldu.

İtalya ve Bizim Deniz Stratejisi

- Almanya'nın Hayat Sahası politikası ile örtüşen Mare Nostrum [Mar Nostro (Bizim Deniz)] ve Roma İmparatorluğu'nu canlandırma siyasetleri Mussolini'nin uygulamalarında hayat bulmaya çalışıyordu.
- Mussolini Akdeniz'i "Bizim Deniz" olarak görmekteydi.
- İtalya bu politika doğrultusunda önce Yugoslavya'dan Fiume şehrini aldı.
- 1935'te Habeşistan'ı işgal etti.
- Bu strateji Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmanın yolunun Akdeniz'e hâkim olmaktan geçtiğini bilen Mussolini'nin ortaya koyduğu fikirdi.
- Amaç: Akdeniz'in tamamına hâkim olmaktı.
- İtalya'nın bu amaç için 1936'da Habeşistan'ı ve 1939'da Arnavutluk'u işgal etti.

Japonya ve Ortak Refah Alanı (Yeni Japon Düzeni) Stratejisi

- I. Dünya Savaşı sonrasında Japonya'nın Çin ile yaptığı antlaşmaların da katkısıyla elde ettiği üstünlük, 1920-1930 yılları arası dönemde de devam etti.
- Japonya bu durumu destekleyen güçlü bir orduya ve ekonomiye sahipti fakat 1929 Ekonomik Buhranı'ndan Japonya da olumsuz etkilendi.
- 70 milyonluk ülke bu kriz ortamından kurtulmak ve mevcut gelişmişliğini artırmak için daha önce giriştiği sömürgecilik hareketlerini artırma yoluna gitti.
- "Asya Asyahırlarıdır." fikri bu politikada etkili oldu.
- Japonya'nın amacı Batılıların Asya'dan sürülmesiyle bağımsızlaştırılacak Asya'nın, Japonya liderliğinde birlik oluşturmasını sağlamaktı.
- Japonya'nın bu amaç için 1931'de Mançurya'yı işgal edip, 1937'de Çin'i işgale başladı.
- 1935'e kadar İtalya ile iyi ilişkiler kuran İngiltere, İtalya'nın Habeşistan'ı işgali üzerine İtalya'yı Akdeniz ve Hindistan'daki varlığına tehdit olarak gördü. Bu durum İngiltere'yi İtalya'ya karşı ittifak arayışlarına ve politika üretmeye sevk etti.

Müttefik Devletler'in Karşı Tutumları

İngiltere

- 1935'e kadar İtalya ile iyi ilişkiler kuran İngiltere, İtalya'nın Habeşistan'ı işgali üzerine İtalya'yı Akdeniz ve Hindistan'daki varlığına tehdit olarak gördü. Bu durum İngiltere'yi İtalya'ya karşı ittifak arayışlarına ve politika üretmeye sevk etti.
- İngiltere Başbakanı Chamberlain (Çımbırlein) Hitler'in esas hedefinin Doğu Avrupa hâkimiyeti olduğunu gördü. Almanya'nın SSCB'ye karşı kendileri ile iş birliği içerisinde olacağını düşünen İngiltere, Almanya ile iyi geçinmeyi amaçladı. Bu amaçla yatıştırma politikasını uyguladı. Bu politika saldırgan olan Almanya'ya karşı Chamberlain'in takip ettiği pasif kalma siyasetiydi. Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgal etmesi ile bu politika sona erdi.
- İngiltere ve Fransa, Müttefiklere ait Pasifik ve Uzak Doğu'daki bazı sömürgelerin ele geçirilmesi ve ekonomik çıkarların engellenmesi üzerine Japonya'ya karşı politikalar geliştirip ittifaklar kurdu.

Fransa

- Akdeniz'deki varlığı açısından İtalya'yı en büyük tehdit olarak gördü.
- Almanya sınırı boyunca Maginot Hattı denen bir savunma hattı oluşturdu.
- Geçmişe dayalı hesaplardan dolayı Almanya'nın ezilmesinden yana tavır sergiledi.

Rusya

- İtalya'nın Çanakkale Boğazı ve İstanbul Boğazı'na yönelmesinden endişe ediyordu.
- Münih Antlaşması'na davet edilmediği için Müttefiklerden uzaklaşarak Almanya ile Saldırmazlık Paktı imzaladı.
- Rusları en çok tedirgin eden, Japonya'nın yayılcı siyasetiydi. Çünkü merkezden uzak olan Mançurya gibi Uzak Doğu'daki Rus topraklarının güvenliğinden endişe ediyordu.

ABD

- ABD, Milletler Cemiyetine üye olmadı ve Yalnızlık Politikası'na geri döndü. Ancak Avrupa'daki gelişmelere ilgi duymaya devam etti. 1928'de Briand-Kellogg Paktı'nın kurucularından biri oldu. Çin'den Orta Doğu'ya kadar uzanan bölgede ticari ilişkilerini geliştirdi. ABD; İtalya ve Almanya'nın iki savaş arası dönemdeki saldırgan politikalarına karşı sessiz kaldı.
- ABD Japonya'nın yayılcı siyasetine karşı Washington Deniz Silahsızlanması Konferansı'nı topladı (1922). Japonya daha sonra konferanstan ayrıldı. Japonya'nın ABD'ye ait bazı adaları ele geçirerek ABD'nin ticari faaliyetlerini engelleme yoluna gitmesi, ABD'yi Müttefikler ile yakınlaşmaya zorladı.

II. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

- Liberalizm, kapitalizm, sosyalizm, komünizm, faşizm, Nazizm gibi ideolojiler dünya siyasetini etkileyerek devletlerin politikalarını yönlendirdi.
- I. Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı olumsuz etkileri yok etme çabaları diktatör liderlerin ortaya çıkmasıyla sonuçsuz kaldı.
- Bu durum dünyada yeni ittifaklara, çıkar çatışmalarına ve toplumlar arası öfkelere yol açtı.
- SSCB tehlikesine karşı ortak menfaatlerden dolayı 1936'da Anti-Komitern Paktı kuran Almanya ve Japonya ve İtalya Roma-Berlin-Tokyo Mihver Bloku'nu kurulmuş oldu.
- Mihver Devletler'in takip ettiği bu politikalara karşı İngiltere, Fransa, SSCB, ABD ve Çin'in oluşturdukları blok Müttefik Devletler olarak adlandırılmıştır.

II. Dünya Savaşı'nın nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- Versay Antlaşması'nın koşullarının Almanya'ya çok ağır gelmesi,
 - Rusya'nın Brest Litovsk Antlaşması ile kaybettiği toprakları geri almak istemesi. Ayrıca komünizm ideolojisinin dünya devrimi ile gerçekleşeceğine inanması ve bu yönde faaliyette bulunması
 - İtalya'nın Avrupa siyasetinde etkinliğini artırmak istemesi ve I. Dünya Savaşı'nda istediklerini elde edememesi
 - Komünizme, Nazizm ve faşizmin karşı gelebileceğine inanan Avrupa'nın bu rejimlerin Almanya ve İtalya'da yükselişlerine engel olamaması
 - Japonya'nın Uzak Doğu ve Pasifik'te İngiltere ile ABD'nin baskısında olması
 - 1929 Ekonomik Buhranı'nın tüm dünyada ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal olumsuzluklar
- II. Dünya Savaşı Almanya'nın Eylül 1939'da Polonya'yı işgali ile başladı.
 - İngiltere, Fransa Almanya'ya savaş açtı.
 - Rusya, Polonya'daki Beyaz Rus ve Ukraynalıların ezildiğini bahane ederek Polonya'nın doğusunu işgal etti.
 - İtalya, Almanya'nın yanında savaşa girdi.
 - İkinci küresel savaş genel olarak Kuzey Afrika, Asya-Uzak Doğu ve Avrupa olmak üzere üç cephede devam etti.

2.2. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SEYRİNİ DEĞİŞTİREN OLAYLAR VE SONUÇLARI

Pearl Harbor Baskını (1941)

- Pasifik'in Hawaii takımadalarında yer alan Pearl Harbor (Pörl Harbır), Uzak Doğu'da ABD çıkarlarının korunmasında ve ABD'nin bölgeye ulaşmasında önemli lojistik ve askerî bir üstür.
- Japonya, Pasifik'te ve Uzak Doğu'da kendi varlığına tehdit olarak gördüğü bu askerî üsse bir hava saldırısı yaparak ABD'nin Pasifik filosuna büyük hasar verdi ve ABD ile Japonya arasında savaş başladı.

Stalingrad Kuşatması (1942)

- Stalingrad (Sitalingırad), SSCB'nin Volga Nehri'nin denetimini sağlayan en önemli sanayi şehirlerinden biridir.
- Kafkasya bölgesinden gelen petrolün işlendiği sanayinin merkezi durumunda olmasıyla Rusların savaştaki en önemli tedarik bölgelerinin başında gelir.
- SSCB'nin savaş dışında kalmasını sağlamak isteyen Almanya için büyük öneme sahip olan Stalingrad, Almanya'nın SSCB istikametinde ilerlediği son noktadır.
- Kızıl Ordu'nun savunmada yetersiz kaldığı zamanda işçilerin de devreye girmesiyle Stalingrad'da Almanlara karşı büyük bir şehir direnişi başlatıldı
- Almanlara karşı alınan başarı tüm Avrupa'daki direnişlerin canlanıp kuvvetlenmesini sağlarken bu sonuçla doğu cephesinde inisiyatif SSCB'ye geçti.

Normandiya Çıkarması (1944)

- Almanlara karşı Avrupa cephesinde yalnız kalan SSCB savaşın ağır yükü altında ezildiği için Müttefiklerin yeni bir cephe açmalarını talep ediyordu.
- Fransa'nın kuzey ucunda yer alan Normandiya Alman ordularına büyük bir darbe vurulan cephe oldu.
- Fransa ve tüm Avrupa, Alman işgalinden kurtarıldı ve Almanya teslim olmak zorunda bırakıldı
- II. Dünya Savaşı kronolojik olarak önce Afrika'da, ardından Almanya'nın düşüşüyle Avrupa'da, son olarak da Japonya'nın teslimiyeti neticesinde Asya'da sona erdi.
- Savaşın son döneminde toplanan Müttefik Devletler tarafından düzenlenen Yalta, San Francisco ve Potsdam Konferansları (1945) barışın tesisi için atılan en önemli adımlar oldu.
- Bu konferanslar savaş sonrası dünyayı şekillendirdi.

Yalta Konferansı (4-11 Şubat 1945)

- Roosevelt, Stalin ve Churchill savaş sonunda aralarındaki iş birliğini geliştirmek ve dünyanın geleceğini planlamak amacıyla 4-11 Şubat 1945'te Yalta'da (Kırım, SSCB) bir araya geldi.
- Konferansta 1 Mart 1945'e kadar Mihver Devletleri'ne savaş ilan edenlerin Birleşmiş Milletlere kabul edilmesine karar verildi.
- Yalta Konferansı "Büyük İttifak"ın sonu oldu. İş birliği devresi son buldu, rekabet ve mücadele dönemi başladı.

San Francisco Konferansı (25 Nisan-26 Haziran 1945)

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletlerin kurulmasını sağlamak amacıyla Mihver Devletler'e savaş açan ülkeler ABD liderliğinde San Francisco'da 25 Nisan 1945'te toplandı.
- Konferansta yapılan görüşmelerde;
 - Genel Kurulun işleyişinde devletlerin eşitliği kabul edilirken Güvenlik Konseyinde 5 büyük devletin (ABD, SSCB, İngiltere, Fransa ve Çin) üyeliklerinin daimi olmasına ve daimi üyelere veto hakkı verilmesine karar verildi.

Potsdam Konferansı (17 Temmuz-2 Ağustos 1945)

- Almanya'nın savaştan çekilmesi üzerine yaşanan sorunları görüşmek ve barış düzenini oluşturmak amacıyla 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında Berlin yakınlarında Potsdam'da bir konferans düzenlendi.
- Konferansta Almanya'nın dört işgal bölgesine ayrılarak ABD, İngiltere, Fransa ve SSCB yönetimlerine bırakılmasına, Almanya'ya ekonomik ve askerî alanda sınırlamalar getirilmesine, Müttefiklerin elinde olan bütün Nazi liderlerinin Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesinde yargılanmasına karar verildi.

Atom Bombaları ve Etkileri

- Otto Hahn (Otto Han) tarafından son aşamasına getirilen, B-29 bombardıman uçağının taşıdığı Little Boy [Lidil Boy (KÜÇÜK OĞLAN) olan uranyum tipi atom bombası, 6 Ağustos 1945'te B-29 tipi uçaklardan birisi ile Hiroşima'ya, 3 gün sonra 9 Ağustos 1945'te kod adı Fat Man (ŞİŞMAN ADAM) olan plütonyum patlayıcı tipi atom bombası ise Nagasaki'ye atılan atom bombası ile binlerce masum insanın ölümüne neden oldu. Japonya'nın savaş direnci kırıldı.

2.3. II. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA YAŞANAN İNSAN HAKLARI İHLALLERİ

- II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde ve savaş sırasında insanların temel hak ve özgürlükleri acımasızca ihlal edilmiştir.

2.3.1. Asya ve Avrupa'da Yaşanan İnsan Hakları İhlalleri

- Nazi Almanyası kendi ülkesinde ve işgal ettiği bölgelerde insan haklarını ihlal etmekten geri kalmamıştır.
- Nazilerin Yahudilere karşı yaptığı hak ihlalleri 1933'te başlamıştır.
- 1935'te çıkarılan Nürnberg (Nünberg) Kanunları ile Yahudi ve Romanlara karşı ağır vergilendirme, müsadere, toplumdandan dışlama gibi uygulamalar başlatılmıştır.
- 10-13 Kasım 1938'deki Kristal Gece eylemleri ile Yahudi karşıtlığı farklı bir boyut kazanmıştır. 1939'dan itibaren Polonya'nın Yahudi nüfusu tecrit edilerek gettolarda yaşamaya zorlanmıştır.
- Grossraum: (Alman halkının millî birlik içinde yaşayacağı büyük alan «Grossraum» üzerinde kurulmuş Alman Devleti) Merkezinde Almanya'nın yer aldığı Avrupa'nın yeni düzeninde oluşturulan ekonomik ve siyasi alanlardır.
- SSCB, insan hakları ihlalleri noktasında Almanya'dan farklı değildi.
- 1944-45 yıllarında Alman işgalini sonlandırmak bahanesi ile girdiği ülkelerde (Macaristan, Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya ve Polonya) kendine muhalif olan gruplara karşı hiçbir insan hakkı ihlalden çekinmedi.
- SSCB, insan hakları ihlallerini ülkesindeki azınlıklara da uyguladı.
- 1943'te topyekün sürgüne gönderilen Karaçaylar Kafkasya'dan sürgün edilen ilk halk oldu.
- 1944'te insanlık dışı hareketlerle 190 bin Kırım Tatarı ve 115 bin Ahıska Türkü Rusya'nın farklı bölgelerine sürgün edildi.
- ABD'nin Hiroşima ve Nagasaki'ye attığı atom bombası neticesinde yüz binlerce masum insan öldü. Japonya'nın Asya'yı işgalinde de insan hakları ihlalleri yaşandı.
- Uzun vadede barış için atılması düşünülen adımlardan önce savaş sırasında yaşanan insan hakları ihlalleri ve insanlık suçları için Almanya ve Japonya'da mahkemeler kuruldu.

2.3.2 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

- II. Dünya Savaşı'nda milyonlarca insana yönelik insan hakkı ihlaline karşı ortaya konulan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, temelinde birçok sebebi barındırmaktadır.
- Küresel savaş, kazanan ya da kaybeden herkeste çok derin yaralar açtı.
- ABD'nin önderliğinde 14 Ağustos 1948'de Atlantik Bildirisi ilan edildi.

- Bu bildirinin temelinde hürriyet ve demokrasi ruhu vardı.
- Almanya'ya karşı savaşan 26 devletin imzasıyla yayımlanan Birleşmiş Milletler Beyannamesi ile savaş sırasında ve sonrasında oluşturulacak barış ortamı için ciddi adımlar atıldı.
- 1945'te ABD'nin San Francisco kentinde yapılan konferans ile 24 Ekim 1945'te Birleşmiş Milletler Teşkilatını kuruldu.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) 10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Türkiye'nin de içinde bulunduğu 48 ülkenin evet oyu ile kabul edildi.
- Bu hakların tamamından tüm ülkelerde yaşayan insanların yararlanması ilkesi benimsenmiştir. Kişilerin insanca yaşaması için, ekonomik ve sosyal baskılardan kurtulmaları gerektiği vurgulanmıştır.
- İHEB, fazlaca bağlayıcılığı olmayan bir bildirgeydi. Yıllar sonra "Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" ile "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme" de uluslarca imzalandı. 1976 yılında 35 ülkenin imzalamasıyla İHEB, hem bağlayıcı hem de yükümlülük getiren bir içerik kazanmış oldu. Türkiye de 10 Mart 1954'te sözleşmeyi imzalayarak bu yükümlülüğü üstlenmiştir.

2.4. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SİYASİ VE EKONOMİK SONUÇLARI

2.3.1. İki Kutuplu Dünya Düzeninin Ortaya Çıkması

- Müttefikler tarafından II. Dünya Savaşı'nın kazanılmasından sonra Nazizm ve faşizm gibi akımlar tasfiye edildi.
- 1946'da Paris'te düzenlenen Barış Konferansı'nda İtalya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Finlandiya'nın durumları belirlendi.
- Bu devletler toprak kayıplarını kabul ettiler.
- Potsdam'da kararlaştırılan nüfus değişimi 1945 sonbaharında uygulanmaya başlandı.
- İtalya, Afrika'daki bütün topraklarını kaybetti.
- Ayrıca 1947 Paris Antlaşması ile Oniki Ada'yı Yunanistan'a bıraktı.
- Almanya silahtan arındırıldı, sınırları daraltıldı ve askersizleştirildi.
- Avusturya, Almanya'dan ayrıldı.
- Almanya ve başkenti Berlin, Potsdam'da alınan karara göre dört işgal bölgesine ayrıldı. Yerel yöne timler İngiliz, Amerikalı, Fransız ya da Sovyet subayların başkanlığındaki komitelere bırakıldı.
- Müttefikler Batı Almanya'da seçimleri yaptırarak Bonn merkez olmak üzere 1949'da Federal Almanya Cumhuriyeti'ni (Batı Almanya) kurdular.
- Sovyetler Birliği buna karşılık Berlin başkent olmak üzere Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ni kurdu.
- Avusturya ve başkenti Viyana, Almanya gibi dört işgal bölgesine ayrıldı. Dört işgalci güçle imzalanan barış antlaşması (1955) ile Avusturya'da cumhuriyet yönetimi tam egemenlik kazandı.
- İki büyük ideolojinin arasında kalan Polonya'da sivil kayıplar dört beş milyon civarında oldu.
- Nazi iktidarı Polonya'da iki buçuk milyondan fazla Yahudi'yi öldürmüştü.
- Stalin, Yalta'daki taahhütlerini bozarak özgür seçimleri sürekli erteledi ve Polonya'da Lublin Polonyalıları adıyla bilinen geçici kukla bir hükümet kurdu.
- Japonya, 14 Ağustos 1945'te kayıtsız şartsız teslim oldu
- ABD'nin etkisi altına giren Japonya, General MacArthur'un (Mekartur) nezareti altında demokratik usullerle seçilen bir hükümet tarafından idare edildi.
- ABD, geliştirdiği atom bombası teknolojisiyle dünya siyasetinin en önemli gücü hâline geldi.
- SSCB 1949'da atom bombasını, 1953'te hidrojen bombasını geliştirdi ve bu alandaki Amerikan tekeline son verdi.
- Churchill'in ilk kez 1946'da kullandığı Demirperde kavramı 1947'de Kominformun hayata geçmesi ile gerçekleşti.
- II. Dünya Savaşı sonrası ABD ile SSCB arasında yaşanan ideolojik ayrılık Batı ve Doğu bloklarının ortaya

çıkmasına neden oldu.

- İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika ve Portekiz sömürge imparatorluklarının dağılması savaşı takip eden yıllarda gerçekleşti.

- 1945'te doğan iki süper güç SSCB ile ABD, Soğuk Savaş'ın ya da karşılıklı barışın hâkim olduğu yarım yüzyıllık dönemde dünyaya yön vermeye başladı.

2.3.2. Kuruluşundan Günümüze Birleşmiş Milletler

- Birleşmiş Milletler kavramını ilk kez kullanan ise ABD Başkanı F. D. Roosevelt'tir.

- II. Dünya Savaşı devam ederken İngiltere ve ABD'nin yayımladıkları Atlantik Bildirisi'ndeki kararlar 1 Ocak 1942'de Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde aynen kabul edilmiştir..

- Yalta Konferansı'nda BM Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri için veto ilkesi kabul edilmiştir.

- San Francisco Konferansı'na kadar Mihver Devletler'e savaş ilan edenlerin kurucu üye olarak kabul edilecekleri ortaya konmuştur.

- 24 Ekim 1945'te Türkiye'nin de dâhil olduğu 51 devlet, Birleşmiş Milletler adı verilen uluslararası örgütü kurmuştur.

- Birleşmiş Milletler, barışı ve uluslararası güvenliği sağlamanın ötesinde temel insan hakları, cinsiyet eşitliği ve bütün halkların sosyal ve ekonomik refahını temin etmekle de sorumludur.

- BM'nin Soğuk Savaş sonrası müdahalede bulunmadığı Bosna-Hersek, Somali ve Irak olayları BM'ye yönelik olumsuz değerlendirmelere yol açmıştır.

- Teşkilatın kendi içindeki adil olmayan yapılanması ve dünyada yaşanan olaylar karşısındaki yetersizlikleri, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Dünya beşten büyüktür." sözüyle eleştirmiştir.

2.3.3. Orta Doğu'nun Yeniden Şekillenmesinde Emperyalist Güçler

- Orta Doğu'da yaşanan çatışmaların ana sebebi olan Filistin sorunu, Osmanlı Devleti'nin bölgede gücünü kaybetmeye başlaması ve İsrail Devleti'nin kurulması için atılan adımlarla ortaya çıktı.

- Tüm Yahudileri İsrail'de toplamayı hedefleyen Siyonist Hareket, Theodor Herzl önderliğinde 1897'de İsviçre'nin Basel kentinde Dünya Siyonist Örgütünün ilk kongresini yaptı.

- Kongrenin hedefi Yahudi halkı için bir vatan bulmak ve kendilerine vaat edildiğine inandıkları topraklarda İsrail Devleti'ni kurmaktı.

- I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla Yahudi devletinin kurulmasındaki en büyük engel ortadan kalkmış oldu

- İngiltere 1917'den 1922'ye kadar Filistin'i yönetti.

- Ardından Milletler Cemiyeti tarafından bölge İngiliz mandasına bırakıldı.

- Manda yönetiminin başlamasıyla İngilizler "Filistin toprakları üzerinde İsrail devletinin kurulmasına zemin hazırlayan " Balfour Deklarasyonu'nun içeriğini hayata geçirmeye başladı.

- İngiltere bölgedeki manda yönetimlerine son verme kararı alarak sorunu 2 Nisan 1947'de BM'ye devretti.

- 21-22 Nisan 1947'de Mısır, Irak, Suriye, Lübnan ve Suudi Arabistan'ın Filistin'deki mandanın sona erdirilmesi ve Filistin'in bağımsızlığına dair teklifleri kabul görmedi.

- İngiltere, BM'den Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) oluşturulmasını ve konu ile ilgili rapor hazırlanmasını istedi.

- Komite çözüm için Çoğunluk Planı ve Azınlık Planı olmak üzere iki seçenek ortaya koydu.

Çoğunluk Planı

- Filistin; Yahudi ve Arap devleti olarak ekonomik bağlarla birbirine bağlı iki devlet olacaktır. Kudüs ortak bölge olarak uluslararası güçlerin kontrolünde olacaktır.

Azınlık Planı

- Kudüs merkezli Filistin Federal Devleti kurulacaktır. Genel Kurul, 29 Kasım 1947'de yapılan oylamada Arapların muhalefetine rağmen Çoğunluk Planı önerisini kabul etti.
- 14 Mayıs 1948'de mandanın sona ermesi sonrası Ben Gurion (Ben Gurion) başkanlığında İsrail Devleti kuruldu.
- Kurulan yeni devlet ABD, SSCB tarafından tanındı.
- Böylece dünya tarihinde ilk kez uluslararası bir kuruluş olan BM'nin oylamasıyla bir devlet kurulmuş oldu.
- Filistinliler 15 Mayıs'ı El Nakba (Felaket Günü) olarak adlandırdılar.
- İsrail'in kuruluşu, yaşanacak Arap-İsrail savaşlarının en önemli sebebi oldu.
- Orta Doğu'da kurulan Arap devletleri İsrail Devleti'ni tanımadılar.
- Araplarla İsrail arasında yaşanan çatışmalardan kaçan bir milyon Filistinli, bir gün geri dönmek umuduyla komşu devletlere göç etmek zorunda kaldı.
- 1955 sonrası Mısır'da Cemal Abdul Nasır'ın öncülüğünde yeniden gelişen Arap milliyetçiliği Soğuk Savaş Dönemi'nde bloklar arası bir sorun hâline gelmesine yol açtı.

2.3.4. II. Dünya Savaşı'nın Ekonomik Sonuçları ve IMF

- Yaklaşık 50 milyon insanın öldüğü, 30 milyon insanın mülteci durumuna düştüğü II. Dünya Savaşı hiç şüphesiz ki tüm alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da ciddi yıkımlara neden oldu.
- Ülkeler arasında yaşanan bloklaşma ile blokların kendi içlerinde dışa kapalı bir ticarete yönelmeleri uluslararası ticarete olumsuz yansdı.
- Savaş öncesinde süper güç durumunda olan bazı devletler (Almanya, İngiltere, Fransa, Japonya), savaş sonrasında orta büyüklükte bir yapıya büründü.
- Dünyada ABD ve SSCB olmak üzere iki süper güç ortaya çıktı.
- Ülkelerin savaş öncesindeki millî gelirleri savaş sonrasında 1/3'e, ihracat oranları 1/10'a geriledi.
- Üretim materyallerindeki azalma 1/15 oranında gerçekleşti.
- Savaşa katılan ülkelerin paraları dolar karşısında ortalama yüz kattan az olmamak üzere değer kaybetti.
- Avrupa ekonomisi yaklaşık %50 küçülürken ABD'de %50 büyüme meydana geldi.
- Savaş sonrası oluşan ekonomik ve siyasi yapının gereği olarak ABD, özellikle SSCB ve komünist rejimin dünyada yayılmasını engellemek için Truman ve Marshall planları ile Türkiye'nin de içinde olduğu Avrupa kıtasına ciddi boyutlarda ekonomik ve askerî yardımlarda bulundu.
- IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar ABD liderliğinde organize edildi.

IMF

- Yalta Konferansı'nda oluşturulmak istenen barış ve güven ortamını ABD, SSCB ve İngiltere kendileri açısından değerlendirdi.
- ABD, kurulacak olan uluslararası kuruluşlarda aktif rol alarak barış ve güven ortamını oluşturabileceğine inanıyordu.
- Bretton Woods'da (Biretin Vuds) 44 ülkenin katılımıyla liberal ekonomi ve serbest ticaret zeminine oturtulan Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) kurumları oluşturuldu.
- **Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası):** Uzun vadeli yatırım kredileri vermek suretiyle Avrupa devletlerinin yeniden imarını sağlamak ve ödemelerdeki dengesizlikleri gidermek için kurulmuştur.
- **Uluslararası Para Fonu (IMF):** Avrupa devletlerinde ortaya çıkabilecek geçici ödeme güçlüklerinde kredi vererek uluslararası ticaretin daralmasını önlemek amacıyla Washington merkezli olarak 1945'te resmen kurulmuş ve 1947'de fiilen çalışmaya başlamıştır.
- IMF'ye üye ülkeler Dünya Bankasına da üye olmak zorundadır.

- 2016 itibarıyla 189 ülkeden oluşan birlik ile Türkiye arasındaki ilişkiler 1961'deki Stand-by (Sıteudbay) Anlaşması ile başlamıştır.

- Günümüzde IMF kendisine yüklediği görev ile küresel finansal düzeni takip etmek, borsa, döviz kurları, ödeme planları gibi konularda denetim ve organizasyon yapmak, aynı zamanda teknik ve finansal destek sağlamak gibi görevleri bulunan uluslararası bir organizasyona dönüşmüştür.

2.5. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN KÜLTÜREL, BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK GELİŞMELERE ETKİSİ

- XX. yüzyılda yaşanan iki küresel savaşın yol açtığı yıkımlar, milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur.

- Yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmelerin askerî amaçlı kullanılması, Fizikçilerin savaşı olarak adlandırılan II. Dünya Savaşı boyunca katı yakıtlı roketlerde, telsiz teknolojisinde, kablosuz bağlantı ağlarında ve askerî amaçlı kullanılan nanoteknolojik ürünlerde büyük gelişmeler yaşanmıştır.

2.5.1. II. Dünya Savaşı'nda Geliştirilen Askerî Teknolojiler

- II. Dünya Savaşı, askerî araştırmalar için yapılan harcamalarda büyük artışlara neden oldu.

- Askerî araştırmalar için 1939'da 13 milyon dolar ayrılırken 1944'te bu rakam 1,5 milyar dolara yükseldi.

- II. Dünya Savaşı; stratejik bombalama teknolojisinde gelişmeler olduğu, nükleer silahların icat edildiği, bilgisayarların kullanılmaya başlandığı dönem oldu.

- Balistik ve lojistikteki değişim; komuta, kontrol, iletişim ve istihbarat alanlarında gelişmeler yaşanmasını sağladı.

- Atom bombasının icadı, savaşta ölen insan sayısının artmasına yol açtı.

- II.Dünya Savaşı'nda hesap uzmanlarına yardım etmek üzere mekanik bilgisayarlar geliştirildi.

- II. Dünya Savaşı'nın gerçek anlamda belirleyici teknolojilerinden biri de radarlardı. Radarların kullanılmasıyla uzaktan kumanda sistemleri ve silah yön belirleyicileri geliştirildi.

- II. Dünya Savaşı'nda Japonlar roket yakıtına ve jet motoruna sahip Kamikaze adı verilen uçakları kullandı.

- Cephe ile cephe gerisi arasındaki ayırım ortadan kalktı, pek çok sivil hayatını kaybetti.

2.5.2. II. Dünya Savaşı'nın Kültürel Etkileri

- Savaşlar, tarih boyunca birçok yıkıma neden olurken pek çok toplumsal harekete, reform çalışmalarına, devrimlere, teknolojik gelişmelere ve güzel sanatlara da yön vermiştir.

Sinema

- II. Dünya Savaşı 7. sanat olarak gelişen sinemada birçok değişikliğe yol açtı.

- ABD ve Avrupa'da başlayan savaş karşıtı hareketler sinemada kendini hissettirdi.

- Sinemada asıl önemli değişim ulusal okulların ortaya çıkışı ile oldu.

- Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan'da ulusal filmler çekilip seyircilere sunuldu.

- 1950'lerden sonra Asya ve Latin Amerika sinemaları doğdu.

- Japon sinemasında büyük gelişmeler görüldü.

- Hint, Çin ve Türk sinemalarında da gelişmeler yaşandı.

- Holywood 1908'den beri elinde tuttuğu film sayısındaki üstünlüğü Japon, Hint ve Çin sinemalarına kaptırdı. Bu ülkeleri İtalyan ve Fransız sinemaları takip etti.

- Holywood filmleri, dans müzikleri ve popüler giyim alanında Amerikan etkisini hemen hemen her alanda hissettirdi.

Edebiyat

- II. Dünya Savaşı sonrası yeni yazarlar, içinde yaşadıkları topluma karşı çıktılar.
- Yazılan eserlerde genel olarak ayaklanma düşüncesi dile getirildi ya da geleneksel değerler alaya alındı.
- Fransa'da günün edebiyatı, sadece savaşın çetin yıllarına bir tepkiden değil, bütün insanlık durumunu sorun hâline getirmekten doğdu. "Sorun toplumda değil, insandadır." anlayışı kabul gördü. Jean Paul Sartre [Jan Pol Sart, "Özgürlük Yolları" adlı eserinde o güne değin bağlı olduğu bireysel bilinç görüşünü terk ederek romanesk bir biçim altında, kendi çağdaş tarih anlayışını sergiledi.
- Albert Camus (Albert Kamü) ise insanlara savaş sonrası yeni bir etik değer vermeyi denedi.
- Savaş sonrası İtalya'da, esin kaynağı Mussolini dönemi olan bir edebiyat geliştirdi.
- Edebi eserlerde, rejime yönelik sert eleştiriler ve ülkenin içinde bulunduğu durum gerçekçi bir biçimde ele alındı ve edebiyatta sosyal sorunlar yer buldu.
- Sosyal gerçekçilik Carlo Levi'nin [Karlo Levi (İsa Bu Köye Uğramadı)] ve Elio Vittorini'nin [Elyo Vittorini (Sicilya Konuşmaları, Simplon Frejus'te Göz Kırıyor)] romanlarında işlendi.
- Savaş sonrası İngiltere, iki savaş arası döneme göre oldukça donuk bir kuşak ve doğacı bir geleneğin [Graham Greene (Gıreyim Gıriyn)] içinde kaldı. Bu dönemde İngiliz edebiyatında roman, George Orwell (Corc Örvıl) ve Angus Wilson'la (İngis Vilsın) Victoria (Viktorya) çağı romanının klasik geleneğine bağlılığını sürdürdü.
- Almanya'da savaş ve sonrasında yaşananlar, bir yıkıntılar edebiyatı ortaya çıkardı.
- Hermann Hesse (Herman Hes) dışında, eski kuşaktan pek çok yazar bu edebiyata katıldı.

Sanat

- II. Dünya Savaşı sonrası sanat alanında eğilim modernizmin parçalayıcı yaklaşımlarının aleyhine döndü.
- Eski ile yeninin post modern (modern ötesi) birleşimine zemin oluştu.
- ABD'nin yeni gücü bu alanda da kendini gösterdi. New York, Paris için kullanılan Batı sanatının başkenti unvanını aldı.
- New York'taki Modern Sanat Müzesi büyük sergiler noktasında Paris'teki Louvre Müzesi ile yarıştı.
- II. Dünya Savaşı sonrası dönemde sanatsal arayışlar olabildiğince genişledi ve çağdaş sanayinin sunduğu yeni malzemeler ile sanatın gelişme hızı arttı.
- Heykel sanatında plastik; demir, taş ve çimento ile yarışır hâle geldi.

2.6.II. DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE'NİN İZLEDİĞİ DIŞ POLİTİKA STRATEJİLERİ

- II. Dünya Savaşı öncesi ve savaş dönemi Türk dış politikasını, Türkiye'nin yakın tarihinin en önemli evrelerini yaşamış bir kuşak belirlemiştir.
- I.Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı tecrübeleri dış politika ile ilgili verecekleri kararlar üzerinde etkili olmuştur.
- İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı olduğu II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye stratejik öneminden dolayı Müttefik ve Mihver bloklarının baskısına uğradı.
- Ankara, bu baskılara karşı savaşın son anlarına kadar ne pahasına olursa olsun bu savaşın dışında kalma, toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını koruma politikasını uyguladı.
- Türkiye II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmadı, yalnızca savaş dışı kaldı. Türk dış politikası dönemin başından sonuna kadar savaşın gidişatına göre hangi taraf güçlüyse ülkenin genel yaklaşımını ona göre ayarladı.
- Mihver ve Müttefik bloklar, Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa katılmasını istiyorlardı.
- İsmet İnönü (1884-1973) I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi'nde kolordu komutanı olarak Atatürk'le birlikte verdiği mücadelede dostlukları gelişmiş, Millî Mücadele sırasında Atatürk'ün en yakın silah arkadaşı olarak öne çıkmıştır.
- Cumhuriyetin ilanından sonra İsmet İnönü 1923-1924 yıllarında ilk hükûmette başbakan olarak görev almıştır. Bu görevini 1925-1937 yılları arasında da sürdürmüştür.

- Atatürk'ün ölümünden sonra 1938'de TBMM tarafından Türkiye'nin ikinci cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. CHP'nin I. Olağanüstü Kurultayında değişmez genel başkanı seçilerek Millî Şef unvanını almıştır.
- 1943-1945 yılları arasında ise ABD, İngiltere ve Sovyetler Birliği Türkiye üzerinde baskı kurdu. Ankara'da Türkiye, İngiltere ve Fransa arasında 19 Ekim 1939'da Üçlü İttifak (Ankara Paktı) Antlaşması imzalandı.
- İtalya, 10 Haziran 1940'ta İngiltere ve Fransa'ya savaş ilan etti.
- 11 Haziran'da İngiliz ve Fransız büyükelçileri, Türkiye'nin İtalya'ya savaş ilan etmesi, deniz ve hava üslerini de Müttefiklere açması gerektiğini bildirdiler.
- Müttefiklerin bu isteklerini; kendi siyasetine uygun bulmadığı için reddetti.
- Türkiye bunun üzerine İngiltere, Almanya ve SSCB arasında bir denge siyaseti güttü.
- 18 Mart 1940'ta Almanya'yla bir ticaret antlaşması yapıldı.

Polonya Sendromu

- II. Dünya Savaşı'nda Polonya'nın, hem Rusya hem de Almanya tarafından işgal edilmesi ihtimaline karşı duyduğu endişe için yapılan tanımlamadır.
- Türkiye ile Almanya arasında 18 Haziran 1941'de Saldırmazlık Paktı imzalandı.
- Bu antlaşma ile güney kanadını güvence altına alan Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırmasıyla Türkiye, Polonya Sendromu'ndan kurtuldu.
- Alman orduları yenilgiye uğradı (Ocak 1943).
- Müttefik Devletler Türkiye'nin savaşa girmesi için baskı yapmaya başladılar.
- 30 Ocak 1943'te İngiltere Başbakanı Churchill gizlice Adana'ya geldi ve İnönü ile görüştü.
- Türkiye, konferansta Müttefiklere yakınlaşsa da savaşın dışında kalmayı başardı
- Ekim 1943'te İngiliz, Amerikan ve Sovyet dışişleri bakanlarının katıldığı Moskova Konferansı'nda Ruslar Türkiye'nin 1943 yılı bitmeden savaşa dâhil olması gerektiğini ortaya koydu.
- Moskova Konferansı'nda alınan kararların Türkiye'ye iletilmesi için I. Kahire Konferansı (22-26 Kasım 1943) düzenlendi.
- Müttefikler, Türk heyetinden üs talep etti, ayrıca yılsonuna kadar Türkiye'nin savaşa dâhil olmasını istedi.
- Türkiye, üs talebini reddetti ve yeterli yardım yapılmadıkça Türkiye'nin savaşa katılamayacağını belirtti.
- ABD, SSCB ve İngiltere liderlerinin buluştukları Tahran Konferansı'nda (28 Kasım-1 Aralık 1943) Stalin, Türkiye'nin savaşa girmeye zorlanması konusunda ısrar edince Roosevelt ile Churchill, Tahran dönüşünde İnönü'yü Kahire'ye davet etti.
- İnönü, II.Kahire Konferansı için Kahire'ye giderek Roosevelt ve Churchill ile görüştü.
- II. Kahire Konferansı'nda (4-6 Aralık 1943) Müttefiklerin ağır baskısı ile karşılaşan İnönü, prensip olarak savaşa katılmayı Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu askerî malzeme ve teçhizatın tamamlanmasını ve ortak hareket planının belirlenmesini şartı ile kabul etti.
- TBMM'nin 2 Ağustos 1944'te aldığı kararla Almanya ile diplomatik ve ekonomik ilişkilerini kesti.
- Japonya ile olan diplomatik ilişkiler de 6 Ocak 1945'te kesildi.
- Türkiye 23 Şubat 1945'te savaş sonrası düzenin oluşturulacağı San Francisco Konferansı'na katılabilmek ve Yalta Konferansı kararları uyarınca Birleşmiş Milletler Teşkilatının asil üyeleri arasında yer alabilmek için Almanya ve Japonya'ya resmen savaş ilan etti.

2.7.II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE MEYDANA GELEN SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYOKÜLTÜREL GELİŞMELER

2.7.1. II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye İç Siyaseti

- İsmet İnönü döneminin büyük bir kısmı II. Dünya Savaşı içinde geçti.
- Türkiye savaşa katılmadı fakat savaşın yükünü önemli ölçüde üstlendi.

- En verimli dönemlerinde olan genç kuşaklarını yıllarca silah altında tuttu.
- II. Dünya Savaşı, dönemin bütün politikalarını etkiledi.
- İnönü döneminin en önemli siyasal girişimlerinden biri de 17 Nisan 1940'ta öğretmen yetiştirmek ve kırsal kesimde ilköğretime dair öğretmen sorununu çözmek için oluşturulan Köy Enstitüleri Kanunu'nu çıkarmak oldu.
- Mayıs 1944'te Almanya'nın savaşı kaybetmesinin kesinleştiği sırada açılan İrkçılık-Turancılık Davası ile bir grup Turancı tutuklandı.
- Bazı dergiler ve gazeteleri kapatıldı.
- Muhalefetin önlenmeye çalışıldığı bu dönemde 11 Haziran 1945 tarihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 17 ve 21. maddeleri üzerindeki tartışmalar sonrasında Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü Dörtlü Takrir'i verdiler.
- Dörtlü Takrir sonrasında CHP'den istifa eden bu isimler Demokrat Partiyi kurup ülkede demokratik cumhuriyetin gelişmesine katkı sağladılar.
- II. Dünya Savaşı, 1929 Ekonomik Buhranı'nın Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz yansımalarının derinden hissedildiği 1930'lu yılların üzerine geldi.
- Savaşan ülkeler Türkiye'ye yaptıkları ihracatlarını durdurmak zorunda kaldı.
- II. Dünya Savaşı Türkiye'nin ihracatında büyük bir azalmaya yol açtı.
- II. Beş Yıllık Sanayi Planı'nın hayata geçirilmesini engelledi.
- Demir, çelik, çimento, kâğıt, cam ürünleri, şeker, pamuklu dokuma gibi sektörlerde üretim düştü.
- Büyük toprak sahipleri de savaş döneminde kâr etmenin yollarını buldular.
- 1942 ve 1943 yıllarında tarım ürünlerinin fiyatlarının yükselmesiyle ürünlerini piyasaya rahatça sürebilen büyük toprak sahipleri bol kazançlar elde eden savaş zenginleri olarak ortaya çıktı.
- Millî Korunma Kanunu'na göre Petrol Ofisi (1941) kuruldu.
- II. Dünya Savaşı boyunca Türkiye'de yaşanan ekonomik bunalım, enflasyon ve vurgunculuk Varlık Vergisi uygulamasını gerekli kılacak koşulların oluşmasına yol açtı.
- Kasım 1942'de Varlık Vergisi Kanunu'nu kabul etti.
- Varlık Vergisi, gelen tepkiler üzerine Mart 1944'te yürürlükten kaldırıldı.
- Tarım kesimini vergilendirmek için Haziran 1943'te Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu (TMV) ile çiftçilerin yetiştirdikleri ürünün %10'unu ya nakden ya da aynı ödeyecekleri bir vergi yasası çıkarıldı.
- Yasa 1944'te revize edildi, 1946'da da yürürlükten kaldırıldı.
- II. Dünya Savaşı içerisinde hükûmetin ekonomiye dair müdahaleleri sonuç vermeyince karne usulü uygulaması başlatıldı. Karne usulü ilk olarak ve en yaygın biçimde ekmekte uygulandı (14 Ocak 1942).
- Hayat pahalılığı, temel gıda ve tüketim maddelerinin yetersizliği ve ihtikâr (karaborsa) uygulamaları toplumsal sorunları beraberinde getirdi.
- Hükûmet narh sistemi, fiyat denetimi ve karne uygulaması gibi çeşitli yollarla ekonomiye müdahale ederek savaşın yarattığı olumsuzlukları gidermeye çalıştı.
- İlk Toprak Mahsulleri Vergisi yanında hayvan vergisi ve angarya yükümlülükler öngören Yol Vergisi gibi vergiler de fakir köylüyü sarstı.
- Refik Saydam Hükûmeti ekonomiyi ve fiyatları denetim altına almak için 18 Ocak 1940'ta Millî Korunma Kanunu'nu çıkarttı.
- Ticaret Ofisi ve İaşe Müsteşarlığı gibi kurumlar kuruldu.
- Böylece bir savaş ekonomisi dönemi başladı. Hükûmet bu yasa ile fiyatları saptamada, ürünlere el koymada hatta zorunlu çalışma yükümlülüğü getirmede neredeyse sınırsız yetkiler elde etti.

2.7.2. Demirağ ve Hürkuş

- Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında hava harp sanayisinde girişimci olarak Vecihi Hürkuş ve Nuri Demirağ görülür.

- Vecihi Hürkuş 1941 yılında yaptığı Türk yapımı ilk uçakla İstanbul'dan Divriği'ye uçtu.

- 1936'da havacılık sanayisinin ilk temellerini atmaya başlayan Nuri Demirağ, "Mademki bir millet tayyaresiz yaşayamaz, öyleyse bu yaşama vasıtasını başkalarının lütfundan beklememeliyiz." ilkesiyle yola çıktı.

Demirağ'ın Yaptığı İlkler:

- 1922'de ilk Türk sigara kâğıdını üretti.
- Ankara'nın doğusuna ilk demir yolunu yaptı.
- İstanbul Boğazı'na özel köprü yaptırmayı projelendirdi.
- Bursa'da Sümerbank'ın Merinos fabrikasını kurdu.
- İzmit'te selüloz fabrikasını kurdu.
- İstanbul'daki büyük hal binasını yaptı.
- Seri üretim olarak 1936'da ilk Türk uçağını yaptı.
- Karabük'te demir ve çelik fabrikasını kurdu.
- İlk yerli paraşütü yaptı.
- Sivas'ta çimento fabrikası kurdu.
- Çok partili rejimdeki ilk muhalefet partisini kurdu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra çok partili hayata geçişte (1945) ilk muhalefet partisi olan Millî Kalkınma Partisinin kurucuları arasında yer aldı ve partinin genel başkanlığını üstlendi.
- 1954 seçimlerinde Demokrat Partiden Sivas'ta müstakil aday gösterildi ve Sivas mebusu olarak Büyük Millet Meclisine girdi.

Vecihi Hürkuş

- Tayyare Onarım ve Türk Motor Anonim Şirketinde (TOMTAŞ) şef pilot (test pilotu) olarak görev yaptı.
- Almanya'da Dassault firmasının üretim ve uçuş hattındaki uçakları üzerinde ihtiyaç duyulan değişiklikleri şahsen yaptı ve onlara yeni öneriler sundu.
- TOMTAŞ'ın siparişi olan Junkers A-20 uçağında, Almanya'da Vecihi Hürkuş'un katkılarıyla yapılan değişikliklerle Ju A-35 tipi üretildi.
- Askerî pilot, uçak imalatçısı ve uçak mühendisi olan Vecihi Hürkuş, Türk havacılık tarihinde önemli bir isimdir.

2.7.3. Türkiye'de Radyo Yayıncılığının Kuruluşu ve Gelişimi

- Türkiye'de radyo yayıncılığı özel bir şirket olan Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi (TTTAŞ) tarafından 1927'de başlatıldı.

- Başlangıçta yalnızca bir eğlence aracı olarak topluma sunulan radyo, sonraki süreçte kültür ve sanatın geliştirilmesi, halkın eğitimi, ulusal bilincin aşılması gibi millî rolleri de üstlendi.

- Türkiye Cumhuriyeti, yeni kültürün aktarılması, vatandaşa doğru ve bilimsel bilgi verilmesi amacıyla çiftçilikten klasik müziğe uzanan bir yelpazede çeşitli konularda halkı bilinçlendirmek için radyo yayıncılığına büyük önem verdi.

- Ülke kültürü içinde gelişen müzik, folklor, spor, siyaset ve yeni hayata yön veren pek çok olgu radyonun anlatım alanı içindeydi.

- Ülkemizde ilk olarak Ankara Radyosu 1943'ten sonra düzenli yayınlara başladı.